

A NÉPRAJZ/NÉPMŰVÉSZET KÖZÉPISKOLAI OKTATÁSÁNAK HELYZETE BORDÁSNÉ GYURIS KATALIN INNOVATÍV MÓDSZEREK A NÉPMŰVÉSZET OKTATÁSÁBAN CÍMŰ TANULMÁNYA ALAPJÁN

Maruzsenszki Andor, egyetemi hallgató, SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

Absztrakt

Az írás Bordásné Gyuris Katalin *Innovatív módszerek a népművészet oktatásában* című tanulmánya alapján mutatja be a középiskolai néprajz/népművészet oktatásának helyzetét.

Kulcsszavak: hon- és népismeret, néprajz

1. A SZERZŐ ÉS A TÉMA VISZONYA, A TANULMÁNY RÖVID BEMUTATÁSA

A pályaszocializáció, a tanári szakma tanulásának segítése, a mentorálás kiemelt feladata napjaink tanárképzésének és oktatáspolitikájának. A pályakezdő tanárok nehézségei között a fegyveléssel és a szervezéssel kapcsolatos problémák mellett a módszertani felkészültség, a sokszínű módszertani kultúra, illetve az adaptációs készség hiánya jelenti a legfőbb kihívást. A mentortanár tudásával, tapasztalatával átsegítheti a hallgatót a kezdeti nehézségeken és utat mutathat a tanítással kapcsolatos problémák leküzdéséhez. A tanulmány szerzője – népművészetet oktató pedagógusként – a mentorképzés során szembesült a népművészet oktatásáról szóló leírások hiányával. A hiányt pótlandó, írásában a szerző módszertani útmutatást ad a népművészet oktatásához egyetemi hallgatók számára (Bordásné Gyuris, 2018, pp. 143–187).

A tanulmány felépítése a *hipotézis – analízis – szintézis* módszert követi. Elsőként a témához kapcsolódó szakirodalom, a néprajz, népművészet tantárgy középiskolai tanításának külföldi és hazai történelmi előzményei kerülnek bemutatásra, majd a népművészeti oktatás mai lehetőségeinek, törvényi kereteinek ismertetése következik. A második nagy egységben a Kós Károly Művészeti Szakközépiskola kerül vizsgálat alá, különös tekintettel arra, hogy az intézményben 1992 óta önálló tantárgyként oktatják a népművészetet. A harmadik nagyobb téma az oktatási módszerek, eljárások rövid bemutatását követően elsősorban modern, innovatív módszerek alkalmazásával foglalkozik. Ezen részben a szerző kutatási eredményekre, illetve saját tapasztalatokra építve szemlélteti, hogy a hagyomány átadására épülő és azt tanító népművészet tantárgy keretein belül, miként alkalmazhatóak a modern oktatási módszerek, a korszerű technikák.

2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A tanulmány első harmadában a szerző kijelenti, hogy a néprajz és a népművészet kerettantervben történő oktatásával kapcsolatos vita évszázados múltra tekint vissza. Bordásné Gyuris szerint alapvető e tekintetben az UNESCO közgyűlése által 1989-ben elfogadott dokumentum, amely a hagyományos kultúra és a folklór védelmére tett ajánlást a nemzetközi közösség számára. A dokumentum meghatározta a szellemi javak fogalmát, ezen javak megőrzésének módjait, a folklór közvetítésének lehetséges formáit, csatornáit, intézményeit. Mindemellett az ajánlás megállapította a folklór védelméhez szükséges hatósági és jogi eszközöket, valamint a nemzetközi együttműködés szükségességét. A dokumentum kimondta, hogy a folklór a kulturális örökség része, amelynek védelméről az egyes kormányoknak is gondoskodniuk kell, külön figyelmet fordítva a népi kultúra oktatására, tanrendi és iskolán kívüli keretek között egyaránt. Az antropológusokat és etnológusokat összefogó nemzetközi szervezet, az *International Union of Anthropological and Ethnological Sciences* 1998-ban tartott világkongresszusán kiemelten foglalkozott a népi kultúra hagyományozásának, iskolai oktatásának kérdéseivel. A tanulmány szerzője kiemeli, (p. 146) hogy az UNESCO 190 tagállama a szervezet XXXII.közgyűlésén, 2003-ban elfogadta a „szellemi kulturális örökség” védelméről szóló konvenciót, amelyben fontos szerepet kapott a hagyományos népi kultúra oktatása és annak módszertana is.

3. A KÖZÉPISKOLAI NÉPRAJZ/NÉPMŰVÉSZET OKTATÁS MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

A szerző a magyar néprajz, népművészet középiskolai oktatásának történetét a 19. századi kezdetektől tekinti át. Bordásné Gyuris bemutatja és számos példával illusztrálja, hogy a középiskolai és kollégiumi diákok tanáraik közreműködésével tevékenyen részt vettek a 19. századi országos gyűjtőmozgalmakban és a népművészeti gyűjtésre buzdító pályázatokon. Csaplár Benedek piarista tanár Szegeden és Nyitrán gyűjtött néphagyományt tanítványaival Ipolyi Arnold számára, a marosvásárhelyi református kollégium diákjai Szabó Sámuel tanáruk vezetésével mintegy 900 tételből álló népköltési gyűjteményt hoztak létre, a nagyszalontai diákok gyűjtéséből pedig válogatás jelent meg a Magyar Népköltési Gyűjtemény utolsó köteteként. A 19. század végén Lázár István, a nagyenyedi kollégium tanára, fogalmazta meg elsőként a népi kultúra fontosságát a középiskolai oktatásban. Diákjaitól írásbeli feladatban kérte szülőhelyük népszokásainak, népköltészetének bemutatását. Bordásné Gyuris tanulmánya a 19. századi előzményeket követően a középiskolai néprajz oktatásának 20. századi történetét tárgyalja. Kiemeli az 1907-ben Helsinkiben létrehozott Folklore Fellows mozgalom szerepét, amelynek magyar osztályán Sebestyén Gyula vezetésével folyt népköltészeti gyűjtés az ország számos középiskolájának bevonásával, emellett megemlíti Jaschik Álmos képzőművész 1920-ban alapított magániskoláját, ahol a szecesszió jegyében a népi díszítőművészet is helyett kapott az oktatásban (p. 147). A szerző részletesen ismerteti azokat a törekvéseket, amelyek a néprajz középiskolai oktatásának bevezetését tűzték ki célul a 20. században. A tantárgy hivatalos elismertetésére először a Magyar Néprajzi Társaság 1919 tett

sikertelen kísérletet. Solymossy Sándor a szegedi egyetem elsőként kinevezett "nyilvános, rendes" néprajzprofesszora 1929-ben angol, porosz, skandináv és finn példákra hivatkozva sürgette a néprajz középiskolai tárgyként való oktatását, azonban 1934-ben, a XI. törvénycikk alapján készült tanterv a néprajzot a földrajz keretein belül és nem önálló tárgyként vezette be a tanulmányi anyagba. A korszak jeles néprajzkutatói, Bálint Sándor, Tálasi István, Györffy István, egyaránt állást foglaltak a néprajz oktatásának fontossága mellett. Bálint Sándor a népi kultúra ismeretét olyan alapnak tekintette, amelyre nemcsak egy tantárgy, hanem egy egész középiskolai tanulmányi rendszer épülhet. A II. világháborút megelőző időszakban a Táj- és Népkutató Intézet kezdeményezte a középiskolások táj- és népkutatásának megszervezését, amely 1941-ben egy sikeres 131 pályaműből álló, magas színvonalú néprajzi anyagot eredményezett (p. 148). A háború utáni korszak tárgyalásakor Bordásné Gyuris megemlíti, hogy a mezőgazdasági középiskolák III. osztályában bevezették a néprajz tanítását Balassa Iván tankönyve alapján. Ezen rövid időszaktól eltekintve a néprajz oktatása továbbra is megmaradt a felsőfokú oktatás keretein belül. A helyzeten csak részben változtatott az 1970-es évek második felében készült oktatási reform, amely fakultatív tárgyként a gimnáziumi tantervben helyet adott a néprajznak (p. 149). A történeti áttekintést lezáró, a rendszerváltást követő időszakot tárgyaló részben a tanulmány hangsúlyozza, hogy 1995-ben a Nemzeti Alaptanterv követelményrendszerében fontos szerepet kapott a néprajz, tantárgyként először 2000-ben iktatták a kerettanterv közoktatási tantárgyai közé, honismeret-néprajz címen. Ugyanezen évben indította útjára a *Honismeret* folyóirat szerkesztő bizottsága az *Iskola és honismeret* című rovatát is, amely szakmai és módszertani segítséget kíván nyújtani az ifjúság körében végzett honismereti jellegű neveléshez (p. 150).

4. A NÉPRAJZ/NÉPMŰVÉSZET OKTATÁSÁNAK HELYZETE A KÖZELMŰLTBAN

Bordásné Gyuris tanulmányának *A népművészet oktatása – törvényi háttere* című fejezetében (pp. 150–154) hangsúlyozza, hogy a népművészet oktatásának törvényi háttérrel adó 2012-es Nemzeti Alaptanterv fontos szerepet szánt a nemzeti hagyomány, a nemzeti öntudat fejlesztésének, jelentős hangsúlyt fektetve a néphez, a szűkebb és tágabb hazához fűződő identitástudat kialakítására. A törvényalkotó ezen a céloknak rendelte alá az általános iskola 5-8. osztályban a hon- és népi ismeret oktatását. A tanulmány írója kifejti, hogy a Nemzeti Alaptanterv műveltségi területei közül az *Ember és társadalom* alapján a hon- és népi ismeret tantárgy tartalmazza nemzeti kultúránk nagy múltú elemeit, a magyar néphagyományt, valamint a hazánkban élő nemzetiségek kulturális emlékeit, szokásait, kulturális jelenét. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma egy 2014-es rendeleti módosításában az általános fejlesztési területek, nevelési célok között szerepelt a nemzeti öntudat és a hazafias nevelés. A módosítás alapján a középiskolás – gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai – tanuló kompetenciái közé tartozik, hogy ismeri a népi hagyományokon és vallási gyökereken alapuló éves ünnepkört, képes felidézni népi kultúránk néhány jelentős elemét, jellemzőjét, értékeli a helytörténeti ismeretek fontosságát, ismeri a nemzeti és nemzetiségi kultúrák jelentőségét és tiszteli a különböző népek, kultúrák hagyományait (p. 151). A tanulmány szerint a

kerettantervben fontos a szociális és állampolgári kompetencia fejlesztésénél, hogy a tanulóban kialakuljon a reális alapokon és ismereteken nyugvó nemzeti identitástudat, a hazához, illetve az Európához való kötődés. A Bordásné Gyuris által összefoglalt célok és elvárások ellenére a kerettanterv csak az általános iskolák 5. évfolyamán biztosítja a keretet, heti egy órában (a tánc és dráma órákkal megosztva) a hon- és népismeret óra oktatásához. Középiskolában pedig a Nemzeti Alaptanterv és a kerettanterv említett céljait különböző tantárgyi keretek között (magyar nyelv és irodalom, történelem, földrajz, művészetek, osztályfőnöki óra) kell teljesíteni. A szerző kiemeli, hogy a természettudományos tantárgyak és a testnevelés órák megemelkedett száma miatt gyakorlatilag nincs órakeret egy olyan önálló tantárgy oktatására, amely a népi kultúra megismertetésével foglalkozik a középiskolákban (p. 152). Jelen recenzió írója fontosnak tartja, hogy Bordásné Gyuris tanulmánya felhívja a figyelmet arra az ellentmondásra, amely a néprajz / népművészet oktatása és társadalmi, oktatáspolitikai megítélése között feszül. A néprajz, a népművészet, a hagyományok iránt fokozott a társadalmi érdeklődés és a Nemzeti Alaptanterv alapján az oktatáspolitikai is hangsúlyosan kezeli a kultúra ezen területeit. Ezzel szemben a néprajz / népművészet önálló, középiskolai kerettantervben történő oktatása továbbra sem tekinthető megoldottnak (p. 182).

Bordásné Gyuris, Katalin (2018). Innovatív módszerek a népművészet oktatásában – Módszertani útmutató egyetemi hallgatóknak. In Bihari Nagy Éva (Ed.), *Örökség és oktatás. Studia folkloristica et ethnographica* 80. (pp. 143-187). Debrecen.